

WYPEŁNIA ZDAJĄCY

KOD

--	--	--

PESEL

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Miejsce na naklejkę.

Sprawdź, czy kod na naklejce to
M-100.

Jeżeli tak – przyklej naklejkę.
Jeżeli nie – zgłoś to nauczycielowi.

Egzamin maturalny

Formuła 2023

BIOLOGIA

Poziom rozszerzony

Symbol arkusza

MBIP-R0-**100**-2405

DATA: **14 maja 2024 r.**

GODZINA ROZPOCZĘCIA: **9:00**

CZAS TRWANIA: **180 minut**

LICZBA PUNKTÓW DO UZYSKANIA: **60**

Przed rozpoczęciem pracy z arkuszem egzaminacyjnym

1. Sprawdź, czy nauczyciel przekazał Ci **właściwy arkusz egzaminacyjny**, tj. arkusz we **właściwej formule**, z **właściwego przedmiotu** na **właściwym poziomie**.
2. Jeżeli przekazano Ci **niewłaściwy** arkusz – natychmiast zgłoś to nauczycielowi. Nie rozrywaj banderol.
3. Jeżeli przekazano Ci **właściwy** arkusz – rozerwij banderole po otrzymaniu takiego polecenia od nauczyciela. Zapoznaj się z instrukcją na stronie 2.

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 28 stron (zadania 1–21). Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Na pierwszej stronie arkusza oraz na karcie odpowiedzi wpisz swój numer PESEL i przyklej naklejkę z kodem.
3. Odpowiedzi zapisz w miejscu na to przeznaczonym przy każdym zadaniu.
4. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
5. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
6. Nie wpisuj żadnych znaków w tabelkach przeznaczonych dla egzaminatora. Tabelki są umieszczone na marginesie przy każdym zadaniu.
7. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie będą oceniane.
8. Możesz korzystać z *Wybranych wzorów i stałych fizykochemicznych na egzamin maturalny z biologii, chemii i fizyki*, linijki oraz z kalkulatora prostego. Upewnij się, czy przekazano Ci broszurę z okładką taką jak widoczna poniżej.

**Zadania egzaminacyjne są wydrukowane
na następnych stronach.**

Zadanie 1.

W skład organizmów wchodzi różne wielkocząsteczkowe związki organiczne, które są polimerami, składającymi się z monomerów.

1.1.

0-1-2

Zadanie 1.1. (0-2)

Uzupełnij tabelę – wpisz w puste komórki właściwe informacje.

Grupa związków organicznych	Nazwa monomeru	Wiązanie łączące monomery (glikozydowe / fosfodiesterowe / peptydowe)	Przykład funkcji w organizmie
białka			budulcowa
	monosacharyd		zapasowa

1.2.

0-1

Zadanie 1.2. (0-1)

Do każdej z poniższych struktur białkowych przyporządkuj właściwy opis wybrany spośród A-D. Wpisz litery w wyznaczone miejsca.

Struktura I-rzędowa:

Struktura II-rzędowa:

Struktura III-rzędowa:

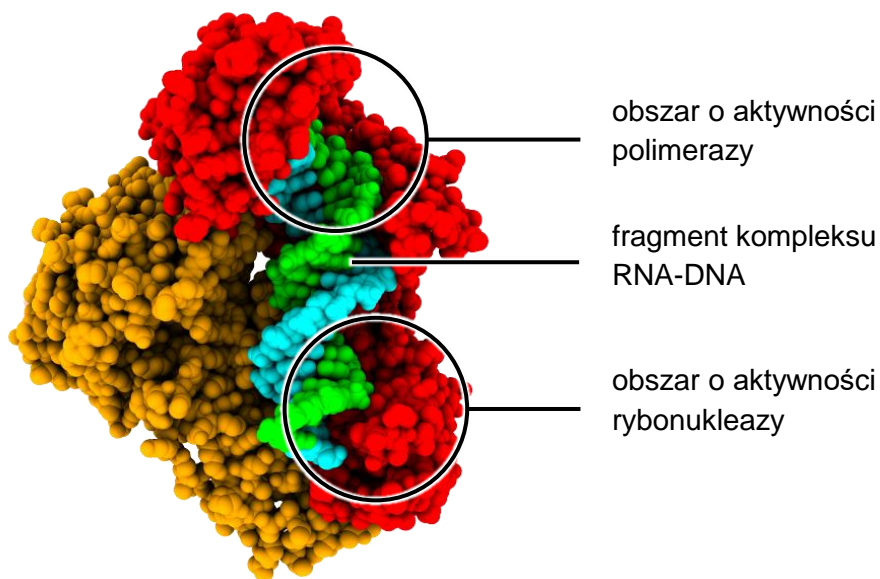
- A. Jest to struktura stabilizowana oddziaływaniami między resztami aminokwasowymi osobnych łańcuchów polipeptydowych.
- B. Jest to część łańcucha polipeptydowego zwinięta w regularną strukturę stabilizowaną wyłącznie wiązaniami wodorowymi.
- C. Jest to przestrzenne ułożenie pojedynczego łańcucha polipeptydowego stabilizowane oddziaływaniami niekowalencyjnymi i kowalencyjnymi.
- D. Jest to kolejność reszt aminokwasowych w łańcuchu polipeptydowym.

Zadanie 2. (0–2)

Do komórek zainfekowanych przez retrowirusy, których materiał genetyczny stanowi jednoniciowy RNA, jest wprowadzany enzym – odwrotna transkryptaza.

Na poniższym schemacie przedstawiono model strukturalny odwrotnej transkryptazy ludzkiego wirusa niedoboru odporności (HIV) z krótkim fragmentem kompleksu RNA-DNA. Odwrotna transkryptaza HIV składa się z dwóch podjednostek: p66 i p51, oznaczonych na schemacie – odpowiednio – kolorem czerwonym i pomarańczowym. Podjednostka p66 zawiera obszary wykazujące dwie różne aktywności wobec kwasów nukleinowych: polimerazy oraz rybonukleazy.

Na podstawie: pdb101.rcsb.org

Uzupełnij tabelę – wpisz w puste komórki właściwe informacje.

Obszar odwrotnej transkryptazy HIV	Funkcja w procesie przepisywania wirusowego RNA na DNA
o aktywności polimerazy	
o aktywności rybonukleazy	

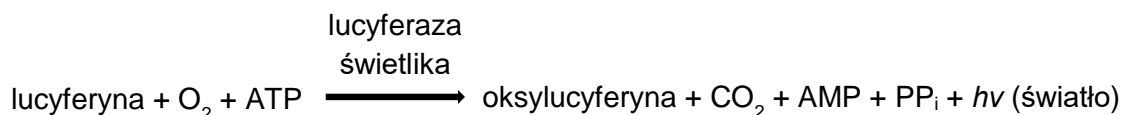
2.

0–1–2

Zadanie 3.

Bioluminescencja to zdolność żywych komórek do emisji promieniowania w zakresie światła widzialnego. Występuje u wielu owadów. Przykładowo: duże drapieżne samice tropikalnych świetlików *Photuris lugubris* wykształciły umiejętność wabienia swoich ofiar – małych samców świetlików *Photinus palaciosi* – poprzez imitację charakterystycznego wzoru sygnałów świetlnych wysyłanych przez samice *Photinus palaciosi*.

Bioluminescencja świetlików jest wynikiem reakcji utleniania lucyferyny z udziałem enzymu – lucyferazy. Aby ta reakcja mogła zajść, niezbędna okazuje się również obecność ATP. Poniżej przedstawiono równanie reakcji.

U świetlików ta reakcja zachodzi w wyspecjalizowanych narządach ulokowanych w segmentach odwłokowych i jest regulowana przez dopływ tlenu do świecących komórek.

Lucyferynę i lucyferazę świetlika wykorzystuje się do wykrywania mikroorganizmów w różnych próbkach. Takie testy stosuje się w ocenie czystości, np. powierzchni szpitalnych i okazów muzealnych.

Na podstawie: C. Błaszak (red.), *Zoologia. Stawonogi*, Warszawa 2013;
K. Pajor i in., *Bioluminescencja jako narzędzie w biologii molekularnej*,
„Postępy Higieny i Medycyny Doświadczalnej” 71, 2017.

3.1.

0–1

Zadanie 3.1. (0–1)

Przedstaw korzyść, jaką odnoszą samice świetlików *Photuris lugubris* dzięki umiejętności wabienia swoich ofiar.

.....

.....

.....

3.2.

0–1–2

Zadanie 3.2. (0–2)

Uzupełnij poniższe zdania tak, aby w poprawny sposób opisywały wykorzystanie lucyferyny i lucyferazy. W każdym nawiasie podkreśl właściwe określenie.

Testy wykorzystujące lucyferynę i lucyferazę świetlików w wykrywaniu mikroorganizmów opierają się na założeniu, że (AMP / ATP) jest związkiem chemicznym wytwarzanym w procesie oddychania komórkowego, którego stężenie (wzrasta / spada) wraz ze wzrostem liczby mikroorganizmów znajdujących się w danej próbce. O wykryciu bakterii świadczy (ustanie / wystąpienie) bioluminescencji.

Zadanie 3.3. (0–1)

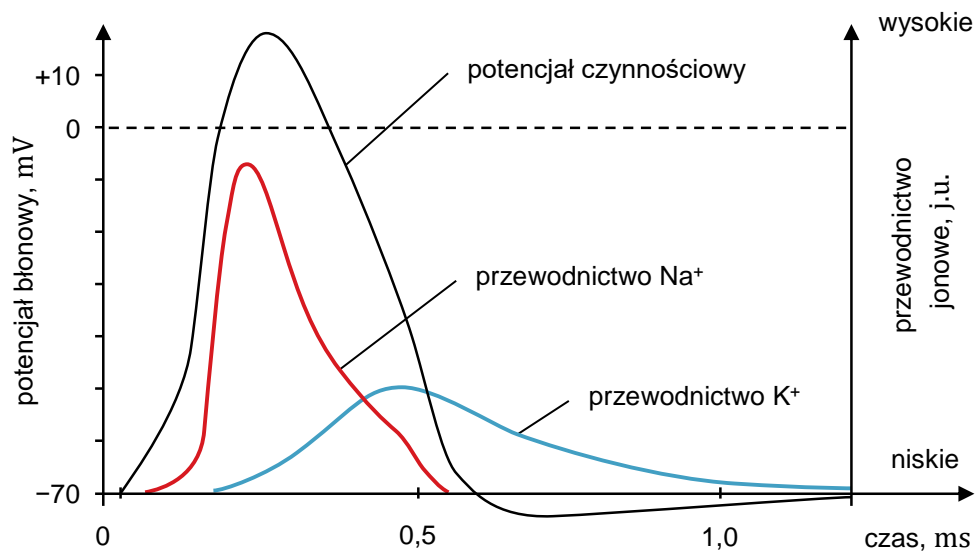
Podaj nazwę tego narządu układu oddechowego światełków, który odpowiada za doprowadzenie tlenu bezpośrednio do komórek ich ciała.

3.3.

0–1

Zadanie 4. (0–1)

Potencjał czynnościowy to krótko trwająca depolaryzacja błony neuronu i związana z nią repolaryzacja – powrót do stanu spoczynkowego. Na poniższym wykresie przedstawiono zmiany przewodnictwa jonów Na^+ i K^+ , towarzyszące fazom depolaryzacji i repolaryzacji potencjału czynnościowego.

W przebiegu choroby – stwardnienia rozsianego – dochodzi do uszkodzenia osłonek mielinowych neuronów i w konsekwencji do osłabienia przewodzenia impulsu nerwowego. Poprawę przewodnictwa nerwowego można osiągnąć przez wydłużenie czasu trwania potencjału czynnościowego. W tym celu pacjentom podaje się bloker odpowiedniego kanału jonowego, dzięki czemu ogranicza się przewodnictwo jednego z jonów.

Na podstawie: S. Konturek (red.), *Atlas fizjologii człowieka Nettera*, Wrocław 2005.

Dokończ zdanie. Zaznacz odpowiedź A albo B oraz odpowiedź 1. albo 2.

Wydłużenie czasu trwania potencjału czynnościowego jest skutkiem podania

A.	blokera kanału K^+ ,	który to bloker jest przyczyną wydłużenia fazy	1.	depolaryzacji.
B.	blokera kanału Na^+ ,		2.	repolaryzacji.

4.

0–1

Zadanie 5.

Wiele bakterii to ekstremofile – organizmy żyjące w ekstremalnych warunkach środowiskowych. Skrajne wartości określonych czynników fizycznych i chemicznych są warunkiem koniecznym do prawidłowego zajścia procesów metabolicznych u ekstremofili.

W zależności od wartości optymalnej temperatury wzrostu wyróżnia się wśród ekstremofili:

- psychrofile – organizmy, które nie rosną w temperaturze powyżej 20 °C, a optymalne warunki do ich rozwoju stwarza temperatura poniżej 15 °C. Psychrofile wykształciły wiele adaptacji do niskich wartości temperatury, wśród których można wyróżnić mechanizmy chroniące przed nadmiernym zmniejszeniem płynności ich błon komórkowych;
- termofile – organizmy, których optymalna temperatura wzrostu wynosi ponad 50 °C. Maksymalna temperatura umożliwiająca życie wynosi 122 °C. Wysoka temperatura powoduje wzrost płynności błony komórkowej oraz destabilizuje strukturę białek i kwasów nukleinowych termofili. Z tego powodu w białkach termofili znajdują się liczne mostki disiarczkowe, a cząsteczki rRNA i tRNA mają wysoką zawartość par zasad GC.

Enzymy wytwarzane przez ekstremofile są wykorzystywane w biotechnologii.

Na podstawie: A. Zabłotni, A. Dziadosz, *Ekstremofile – mikroorganizmy z przeszłością i z przyszłością*, „Postępy Mikrobiologii” 52(4), 2013.

5.1.

0–1

Zadanie 5.1. (0–1)

Określ, które z poniższych modyfikacji składu chemicznego lipidów błony komórkowej stanowią adaptację do życia w niskiej temperaturze. Zaznacz T, jeśli modyfikacja jest adaptacją do życia w niskiej temperaturze, albo N – jeśli nią nie jest.

1.	Wzrost zawartości nasyconych kwasów tłuszczowych.	T	N
2.	Wzrost zawartości krótkich kwasów tłuszczowych.	T	N

5.2.

0–1

Zadanie 5.2. (0–1)

Podaj nazwę aminokwasu niezbędnego do wytworzenia mostków disiarczkowych, stabilizujących strukturę przestrzenną białek bakterii termofilnych.

.....

Zadanie 5.3. (0–1)

Wykaż, że stabilność cząsteczek rRNA i tRNA bakterii termofilnych zwiększa się wraz ze wzrostem zawartości w ich cząsteczkach par zasad GC kosztem zawartości par zasad AU.

.....

.....

.....

.....

.....

5.3.
0–1

Zadanie 5.4. (0–1)

Określ, która grupa organizmów – psychrofile czy termofile – stanowi źródło polimeraz DNA wykorzystywanych do PCR. Odpowiedź uzasadnij.

.....

.....

.....

.....

5.4.
0–1

Zadanie 5.5. (0–1)

Która cecha występuje u bakterii – organizmów prokariotycznych? Zaznacz właściwą odpowiedź spośród podanych.

- A. obecność mitochondriów
- B. rybosomy o współczynniku sedymentacji równym 80S
- C. chityna jako główny składnik ściany komórkowej
- D. translacja cząsteczki mRNA rozpoczynająca się przed zakończeniem jej syntezy

5.5.
0–1

Zadanie 6.

Bezlist (*Buxbaumia*) to wyjątkowy rodzaj mchów należący do prątników, występujący m.in. w polskich lasach. Gametofity męskie bezlistu są bardzo drobne – widoczne tylko pod mikroskopem. Gametofity żeńskie mają nierozgałęzioną łodyżkę, nieprzekraczającą 1 mm długości. Listki gametofitu żeńskiego zanikają podczas dojrzewania sporofitu i przekształcają się w nitkowate twory. Sporofit bezlistu osiąga do 2 cm wysokości i jest dobrze widoczny – na czerwonej secie znajduje się duża puszka zarodni, która przynajmniej na początku rozwoju jest zielona.

Na poniższym zdjęciu są widoczne dwa sporofity bezlistu.

Na podstawie: siedliska.gios.gov.pl
Fotografia: H.J. van der Kolk, Buxbaumia [...], „Buxbaumiella” 99, 2014.

6.1.

0-1

Zadanie 6.1. (0-1)

Na podstawie przedstawionych informacji wykaż, że dojrzały sporofit bezlistu pozyskuje związki organiczne niezależnie od gametofitu, z którego wyrasta.

.....

.....

.....

.....

6.2.

0-1

Zadanie 6.2. (0-1)

Określ, czy gametofit bezlistu jest rośliną jednopienną, czy – dwupięnną. Odpowiedź uzasadnij.

.....

.....

.....

Zadanie 6.3. (0–1)

Uzupełnij poniższe zdania tak, aby w poprawny sposób opisywały przemianę pokoleń mchów. W każdym nawiasie podkreśl właściwe określenie.

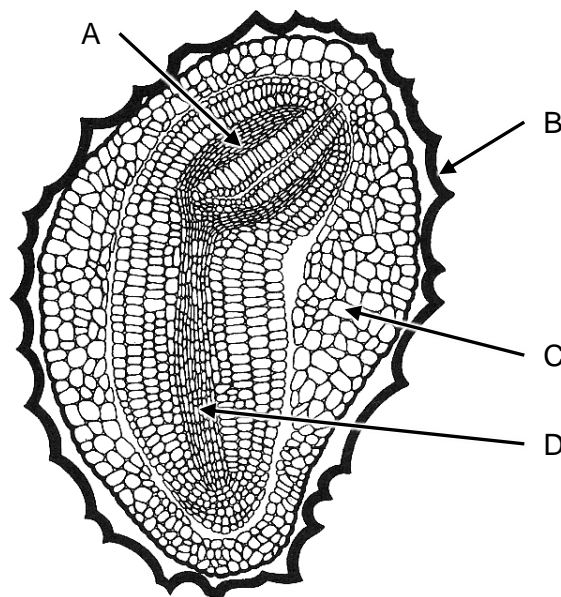
Gametofity męskie mchów są (*haploidalne / diploidalne*) i wytwarzają plemniki zapładniające komórki jajowe, wytworzone w rodni gametofitu żeńskiego. Z zygoty rozwija się sporofit, wytwarzający w zarodni (*identyczne / różne*) genetycznie zarodniki.

6.3.

0–1

Zadanie 7. (0–1)

Na poniższym schemacie przedstawiono przekrój podłużny przez nasiono tytoniu (*Nicotiana*). Literami A–D oznaczono cztery różne struktury.

Na podstawie: www.seedbiology.de/structure.asp;
Z. Podbielkowski, *Rozmnażanie się roślin*, Warszawa 1972.

Która ze struktur oznaczonych na schemacie to bielmo? Wpisz w wyznaczone miejsce odpowiednią literę (A–D).

Oznaczenie bielma:

7.

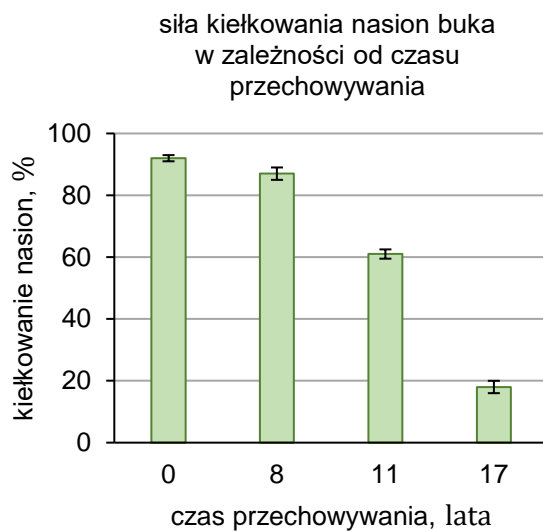
0–1

Zadanie 8.

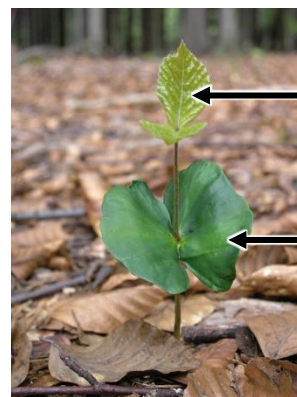
Okresy nasienne buka zwyczajnego (*Fagus sylvatica*) następują w odstępach 5–10 lat, a roczna wydajność produkowanych nasion jest zazwyczaj bardzo niska. Z tego powodu leśnicy gromadzą nasiona na zapas.

W 2017 roku przeprowadzono doświadczenie, w którym wysiano nasiona buka zwyczajnego zebrane w latach: 2000, 2006, 2009 i 2017. Nasiona zebrane w latach 2000, 2006 i 2009 przechowywano w jednakowych warunkach. Nasiona zebrane w 2017 r. wysiano od razu po zbiorze.

Na poniższym wykresie przedstawiono wyniki doświadczenia w postaci wartości średnich i odchylenia standardowego. Na zdjęciu obok przedstawiono siewkę buka zwyczajnego.

siewka buka zwyczajnego

pierwszy liść
właściwy

X

Na podstawie: beagle.miljolare.no;

A. Małecka i in., *Relationship between Mitochondria Changes and Seed Aging* [...], „PeerJ” 9, 2021.

8.1.

Zadanie 8.1. (0–1)

0–1

Na podstawie przedstawionych wyników doświadczenia sformułuj wniosek dotyczący żywotności nasion buka zwyczajnego.

.....

.....

8.2.

Zadanie 8.2. (0–1)

0–1

Podaj nazwę oraz określ funkcję tej struktury siewki buka zwyczajnego, którą oznaczono literą X na zdjęciu.

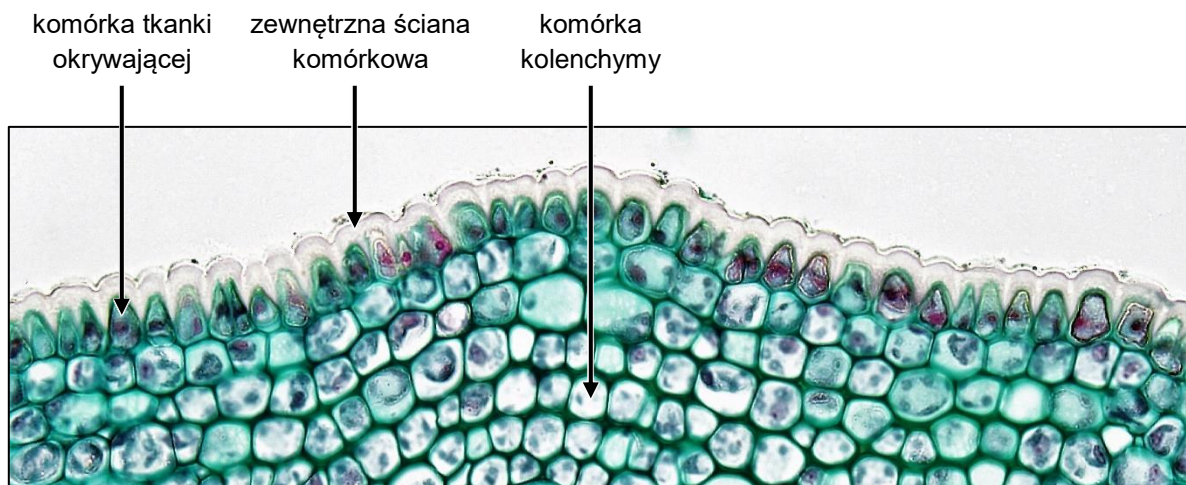
Nazwa:

Funkcja:

Zadanie 9.

Na poniższym zdjęciu mikroskopowym przedstawiono fragment przekroju poprzecznego przez łodygę lipy (*Tilia*) o budowie pierwotnej.

Fotografia: A. Fayette, M.S. Reynolds, Berkshire Community College Bioscience Image Library.

Zadanie 9.1. (0–2)

Uzupełnij poniższe zdania tak, aby w poprawny sposób opisywały budowę łodygi lipy. W każdym nawiasie podkreśl właściwe określenie.

Na zdjęciu widoczna jest tkanka okrywająca – (*skórka / korkowica*), powstająca w wyniku działania (*merystemu wierzchołkowego / kambium*). Kolenchyma to (*żywa / martwa*) tkanka wzmacniająca.

9.1.

0–1–2

Zadanie 9.2. (0–1)

Wykaż, że tkanka okrywająca przedstawiona na zdjęciu pełni funkcje ochronne. W odpowiedzi uwzględnij jedną cechę budowy tej tkanki widoczną na zdjęciu.

.....

.....

.....

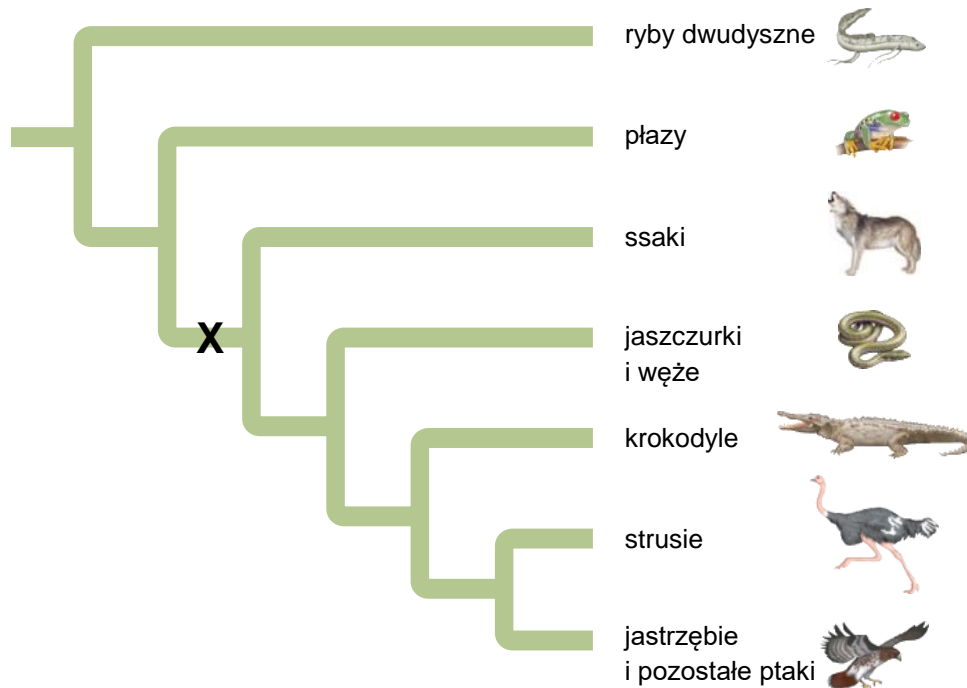
.....

9.2.

0–1

Zadanie 10.

W czasie ewolucji powstają nowe cechy zwiększające możliwości adaptacyjne organizmów. Poniżej przedstawiono drzewo filogenetyczne kręgowców, a literą X oznaczono pojawienie się w ich historii ewolucyjnej pewnej nowej cechy.

Na podstawie: N.A. Campbell, *Biologia*, Poznań 2014.

10.1.

0-1

Zadanie 10.1. (0-1)

Dokończ zdanie. Zaznacz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Na drzewie filogenetycznym literą X oznaczono wykształcenie

- A. płuc.
- B. błon płodowych.
- C. gruczołów mlecznych.
- D. kończyn typu lądowego.

10.2.

0-1-2

Zadanie 10.2. (0-2)

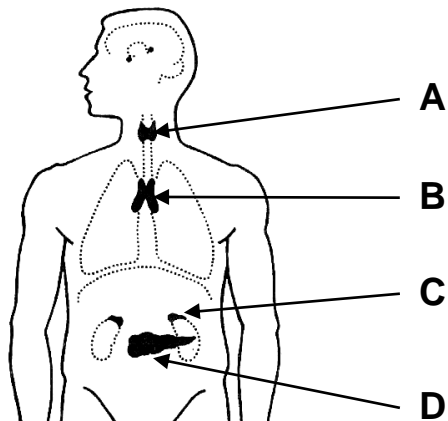
Oceń, czy poniższe stwierdzenia dotyczące ewolucji kręgowców są prawdziwe. Zaznacz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

1.	Krokodyły są bliżej spokrewnione z ptakami niż z jaszczurkami i węzami.	P	F
2.	Ptaki są grupą parafiletyczną.	P	F
3.	Gady są grupą monofiletyczną.	P	F

Zadanie 11. (0–2)

Na poniższym schemacie przedstawiono rozmieszczenie wybranych gruczołów układu dokrewnego w organizmie człowieka.

Na podstawie: J. Chlebińska, *Anatomia i fizjologia człowieka*, Warszawa 1981.

Uzupełnij tabelę – wpisz w puste komórki oznaczenia literowe odpowiednich gruczołów ze schematu oraz ich nazwy.

11.

0–1–2

Funkcja gruczołu	Oznaczenie literowe	Nazwa gruczołu
Wydziela hormony peptydowe regulujące stężenie glukozy we krwi.		
Odgrywa kluczową rolę w dojrzewaniu układu odpornościowego.		
Część korowa tego gruczołu wydziela hormony steroidowe, np. kortyzol i niewielkie ilości androgenów.		

Zadanie 12.

Rotawirusy są patogenami wywołującymi biegunkę u ludzi, a także u pozostałych ssaków. Biegunka spowodowana rotawirusem ma bardzo podobny przebieg u wszystkich ssaków. Większość dzieci przechodzi co najmniej jedną infekcję rotawirusową przed ukończeniem piątego roku życia. Ostre biegunki stanowią natomiast ważną przyczynę strat w chowie młodych zwierząt.

Rotawirus namnaża się w szczytowych komórkach kosmków jelitowych. Wskutek tego mikroskopki ulegają zanikowi, a zakażone komórki się złuszcza. Utrata szczytowych części kosmków prowadzi do niedoboru disacharydaz – maltazy, laktazy i sacharazy, który może się utrzymywać przez kilka tygodni. Każda zakażona komórka wydziela do światła jelita jony chlorkowe. Disacharydy oraz jony chlorkowe są substancjami czynnymi osmotycznie.

Wraz z nasilonym wydalaniem płynnego kału organizm traci nie tylko wodę, lecz także niestrawione i niewchłonięte składniki odżywcze. U chorych zwierząt obserwowano obniżenie podstawowego tempa metabolizmu, co stanowi przystosowanie do zmniejszonej dostępności glukozy.

Dzieci, które przeszły zakażenie rotawirusowe, wykazują nietolerancję mleka, występującą nawet przez kilka tygodni po infekcji.

Na podstawie: W. von Engelhardt, G. Breves, *Fizjologia zwierząt domowych*, Łódź 2010;
S.E. Crawford i in., *Rotavirus Infection*, „Nature Reviews Disease Primers” 3, 2017;
C.A. Omatola, A.O. Olaniran, *Rotaviruses: From Pathogenesis to Disease Control – A Critical Review*, „Viruses” 14(5), 2022.

12.1.

0–1–2

Zadanie 12.1. (0–2)

Wyjaśnij, w jaki sposób infekcja rotawirusowa doprowadza do zwiększonej utraty wody. W odpowiedzi uwzględnij mechanizm osmotycznego zatrzymywania wody w treści jelitowej oraz mechanizm osmotycznego wydzielenia wody do treści jelitowej.

.....

.....

.....

.....

.....

12.2.

0–1

Zadanie 12.2. (0–1)

Uzupełnij poniższe zdanie tak, aby w poprawny sposób opisywało wpływ znacznego odwodnienia na układ krwionośny. W każdym nawiasie podkreśl właściwe określenie.

W wyniku znacznego odwodnienia organizmu objętość osocza (*spada / wzrasta*), a więc serce musi bić (*szybciej / wolniej*), aby utrzymać odpowiednie ciśnienie krwi i zaopatrzyć tkanki w tlen.

Zadanie 12.3. (0–1)

Wyjaśnij, dlaczego obniżenie tempa metabolizmu przy niskim stężeniu glukozy we krwi zwiększa szanse przeżycia chorego ssaka.

.....

.....

.....

.....

.....

12.3.

0–1

Zadanie 12.4. (0–1)

Na podstawie przedstawionych informacji podaj przyczynę nietolerancji mleka występującej u dzieci po przebytych zakażeniach rotawirusem.

.....

.....

12.4.

0–1

Zadanie 13.

Jod jest niezbędnym składnikiem diety. Ten pierwiastek wchodzi w skład hormonów tarczycy. W razie długotrwałego niedoboru jodu w żywieniu dochodzi do wzrostu wydzielania z przysadki mózgowej hormonu tyreotropowego (TSH).

Zadanie 13.1. (0–1)

Podaj nazwę przykładowego ludzkiego hormonu zawierającego jod.

.....

13.1.

0–1

Zadanie 13.2. (0–1)

Wyjaśnij, dlaczego w razie długotrwałego niskiego poziomu jodu w organizmie poziom hormonu tyreotropowego (TSH) jest podwyższony. W odpowiedzi uwzględnij mechanizm sprzężenia zwrotnego ujemnego.

.....

.....

.....

.....

.....

13.2.

0–1

Zadanie 14.

Roztocza (Acari) są przystosowane do różnych środowisk: żyją w glebie, w kurzu – na przedmiotach lub w powietrzu, w strefie przybrzeżnej środowisk słodkowodnych, a nawet w gorących źródłach. Niektóre mogą przenosić choroby lub być szkodnikami magazynów. Alergeny pochodzące od roztocza kurzu domowego są jedną z najczęstszych przyczyn chorób alergicznych.

Poniższe zdjęcie spod skaningowego mikroskopu elektronowego (SEM) przedstawia roztocza z gatunku *Brevipalpus phoenicis*.

120 μm

Na podstawie: C. Błaszak (red.), *Zoologia. Stawonogi*, Warszawa 2013.
Fotografia: Agricultural Research Service, United States Department of Agriculture.

14.1.

0–1

Zadanie 14.1. (0–1)

Określ gromadę stawonogów, do której należy *B. phoenicis*. Odpowiedź uzasadnij, podając jedną widoczną na zdjęciu cechę budowy świadczącą o przynależności tego gatunku do wybranej gromady.

Gromada stawonogów:

Cecha budowy:

14.2.

0–1–2

Zadanie 14.2. (0–2)

Uzupełnij poniższe zdania tak, aby w poprawny sposób opisywały nadmierną odpowiedź immunologiczną ludzkiego organizmu na alergeny roztoczy. W każdym nawiasie podkreśl właściwe określenie.

Alergeny zawarte w odchodach roztoczy wiążą się z przeciwciałami klasy IgE występującymi na powierzchni (*komórek tucznych / limfocytów B*). Te komórki uwalniają histaminę, która powoduje (*rozszerzenie / zwężenie*) naczyń krwionośnych i (*zwiększenie / zmniejszenie*) przepuszczalności ścian naczyń włosowatych. Rozwija się obrzęk, zwęża się światło dróg oddechowych oraz pojawia się katar.

Zadanie 15.

Funkcjonowanie mitochondriów znajduje się pod kontrolą dwóch genomów, ale większość białek mitochondrialnych jest kodowana przez genom jądrowy. Mutacje zarówno w DNA mitochondrialnym (mtDNA), jak i w DNA jądrowym (nDNA) mogą być przyczyną chorób mitochondrialnych (czasem mutacje dotyczą obu genomów).

Komórka zawiera kilka tysięcy mitochondriów, a w każdym z nich znajduje się kilka cząsteczek mtDNA. Te cząsteczki nie zawsze są identyczne. To zjawisko nazywa się heteroplazmią. Podczas podziału komórki mitochondria są rozdzielane losowo do komórek potomnych, a więc objawy choroby zależą od stosunku ilości prawidłowego mtDNA do ilości zmutowanego mtDNA i pojawiają się po przekroczeniu pewnej wartości progowej, różnej dla różnych tkanek i narządów.

Choroby mitochondrialne to głównie schorzenia wynikające z nieprawidłowego funkcjonowania łańcucha oddechowego. U około 70% osób cierpiących na choroby mitochondrialne stwierdza się podwyższone stężenie kwasu mlekowego w surowicy krwi.

Nie można przewidzieć, ile zmutowanego mtDNA znajdzie się w oocytach kobiety chorującej na chorobę mitochondrialną. Nie wiadomo także, jak mitochondria będą segregowane do różnych tkanek w czasie embriogenezy.

Na podstawie: A. Piotrowska i in., *Choroby mitochondrialne*, „Postępy Biochemii” 62(2), 2016.

Zadanie 15.1. (0–1)

Wykaż, że mitochondria są organelami półautonomicznymi.

.....

.....

.....

.....

15.1.

0–1

Zadanie 15.2. (0–2)

Oceń, czy poniższe stwierdzenia dotyczące chorób mitochondrialnych są prawdziwe. Zaznacz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

1.	Jeżeli przyczyną choroby mitochondrialnej jest mutacja autosomalna, to choroba dziedziczy się zgodnie z pierwszym prawem Mendla.	P	F
2.	Dzieci mężczyzny, u którego stwierdzono mutację w genomie mitochondrialnym, odziedziczą zaburzenia metaboliczne związane z uszkodzeniami mitochondriów.	P	F
3.	Zdiagnozowanie u kobiety choroby spowodowanej mutacją w genomie mitochondrialnym oznacza, że u jej dzieci wystąpią takie same objawy o takim samym nasileniu.	P	F

15.2.

0–1–2

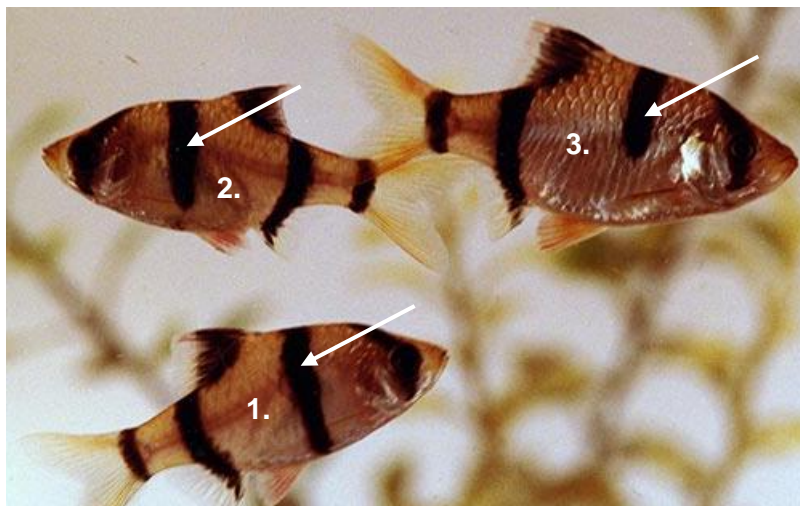
Zadanie 15.3. (0-2)

Uzupełnij poniższe zdanie tak, aby w poprawny sposób opisywało konsekwencje metaboliczne choroby mitochondrialnej u ludzi. W każdym nawiasie podkreśl właściwe określenie.

Niedobór ATP wywołany chorobą mitochondrialną jest sygnałem do wzmożonej (*glikolizy / glikogenogenezy*), w wyniku której powstaje (*pirogonian / glikogen*) – związek w dużej części bezpośrednio przekształcany na szlaku przemian beztlenowych w (*mleczan / etanol*).

Zadanie 16.

Tułów ryby – brzanki sumatrzeńskiej (*Puntigrus tetrazona*) – przecinają trzy poprzeczne czarne paski, ciągnące się od grzbietu do brzucha. Na poniższym zdjęciu przedstawiono trzy możliwe wzory paskowania występujące u brzanki sumatrzeńskiej (1.–3.), różniące się długością paska oznaczonego strzałką.

Wzór paskowania brzanki sumatrzeńskiej zależy od dwóch niesprzężonych ze sobą *loci* – *A* i *B* z allelami dominującymi (**A** i **B**) i recesywnymi (**a** i **b**):

- wzór 1. – obecność co najmniej jednego allelu dominującego w każdym z obu *loci* daje wzór pełnego paskowania
- wzór 2. – homozygotyczność recesywna tylko w jednym z *loci* powoduje skrócenie paska środkowego, który jednak przecina linię naboczną
- wzór 3. – podwójna homozygotyczność recesywna sprawia, że pasek środkowy jest skrócony o połowę i kończy się na linii nabocznej.

Na podstawie: Z. Nowak (red.), *Genetyka zwierząt w teorii i praktyce*, Warszawa 2015;
J.S. Frankel, *Inheritance of Trunk Striping in the Sumatran Tiger Barb* [...], „Journal of Heredity” 76, 1985.
Fotografia: J.S. Frankel, *How a Banded Barb Gets its Stripes*, „AMAZONAS” 3(6), 2014.

Zadanie 16.1. (0–2)

Uzupełnij tabelę – dla każdego z fenotypów brzanki sumatrzańskiej wymienionych w tabeli zapisz wszystkie możliwe genotypy warunkujące dany fenotyp. Zastosuj oznaczenia alleli podane w tekście.

Fenotyp	Możliwe genotypy
pełne paskowanie – wzór 1.	
skrócony pasek środkowy przecinający linię naboczną – wzór 2.	

16.1.

0–1–2

Zadanie 16.2. (0–2)

Zapisz krzyżówkę genetyczną i na jej podstawie podaj oczekiwany rozkład wzoru paskowania wśród potomstwa dwóch podwójnie heterozygotycznych osobników brzanki sumatrzańskiej.

Krzyżówka genetyczna:

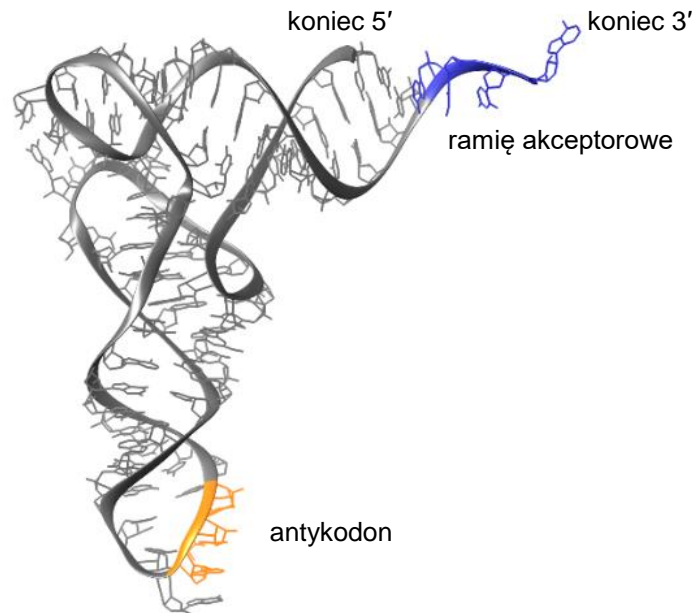
16.2.

0–1–2

Wzór paskowania	wzór 1.	wzór 2.	wzór 3.
Oczekiwane proporcje : :		

Zadanie 17.

Na poniższym schemacie przedstawiono budowę przestrzenną cząsteczki tRNA.

Na podstawie: pdb101.rcsb.org

17.1.

0-1

Zadanie 17.1. (0-1)

Dokończ zdanie. Zaznacz odpowiedź A albo B oraz odpowiedź 1. albo 2.

Cząsteczki tRNA są zbudowane

A.	z jednej nici,	a w budowie przestrzennej tRNA komplementarne odcinki nici są położone	1.	w przeciwnej orientacji.
B.	z dwóch nici,		2.	w tej samej orientacji.

17.2.

0-1-2

Zadanie 17.2. (0-2)

Określ funkcję pełnioną przez ramię akceptorowe oraz funkcję pełnioną przez antykonon cząsteczki tRNA.

Ramię akceptorowe:

.....

Antykonon:

.....

Zadanie 18.

Ekspresja informacji genetycznej u eukariontów składa się z trzech etapów: z transkrypcji, z obróbki potranskrypcyjnej i z translacji.

Na poniższym schemacie przedstawiono w uproszczony sposób fragment sekwencji nukleotydowej nici matrycowej DNA. Kolorem pomarańczowym zaznaczono sekwencję promotorową, a kolorem niebieskim – introny. Sekwencje nukleotydowe eksonów ujęto w ramki.

3'...**TATTA**TACTGC TACGGGCGCACA **CACACT** ACGTATGCCATG **ACTCTC** ACAATT...5'

Zadanie 18.1. (0–1)

Jaką sekwencję nukleotydową będzie miał fragment dojrzałego mRNA transkrybowany na podstawie przedstawionej nici matrycowej? Zaznacz właściwą odpowiedź spośród podanych.

- A. 5' UAUUAUACUGCUACGGGCGCACAACGUAUGCCAUGACAAUU 3'
- B. 5' AUAUAUGACGAUGCCCGCGUGUUGCAUACGGUACUGUUA 3'
- C. 5' AUGACGAUGCCCGCGUGUGUGUGAUGCAUACGGUAC 3'
- D. 5' AUGACGAUGCCCGCGUGUUGCAUACGGUACUGUUA 3'

18.1.

0–1

Zadanie 18.2. (0–1)

Podaj sekwencję aminokwasową kodowaną przez pierwszy ekson przedstawionego genu. Odpowiedź zapisz od końca aminowego do końca karboksylowego, z wykorzystaniem pełnych nazw aminokwasów lub ich oznaczeń trójliterowych.

.....
.....

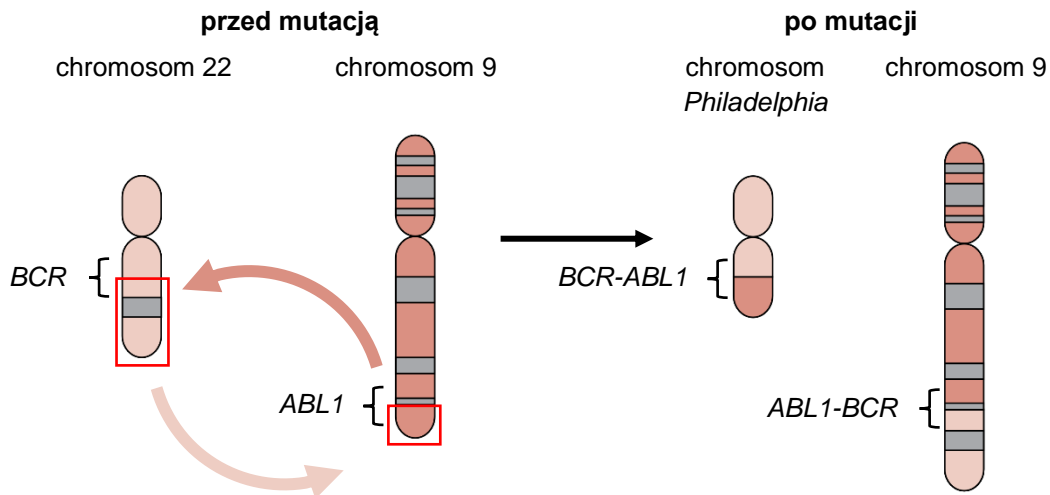
18.2.

0–1

Zadanie 19.

Przewlekła białaczka szpikowa to choroba o podłożu genetycznym. W komórce macierzystej szpiku kostnego w wyniku mutacji powstaje fuzyjny gen składający się z fragmentów dwóch genów: *BCR* oraz *ABL1*. Funkcja genu *BCR* jest nieznaną. Gen *ABL1* koduje enzym – kinazę tyrozynową, która fosforyluje różne białka i wpływa w ten sposób na procesy komórkowe. Komórka szpiku kostnego z fuzją genów *BCR* i *ABL1* nie podlega wewnątrzkomórkowym procesom regulującym podziały komórkowe i dzieli się w sposób niekontrolowany, co prowadzi do rozwoju nowotworu.

Na poniższym schemacie przedstawiono strukturę chromosomów przed mutacją i po mutacji.

Na podstawie: J. Żołnierowicz i in., *Patogeneza przewlekłej białaczki szpikowej – od genu do terapii celowanej*, „Hematologia” 1(3), 2010.

19.1.

0–1

Zadanie 19.1. (0–1)

Dokończ zdanie. Zaznacz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Przyczyną przewlekłej białaczki szpikowej jest

- A. duplikacja.
- B. inwersja.
- C. translokacja.
- D. transkrypcja.

19.2.

0–1

Zadanie 19.2. (0–1)

Oceń, czy poniższe stwierdzenia dotyczące mutacji będącej przyczyną przewlekłej białaczki szpikowej są prawdziwe. Zaznacz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

1.	Opisana mutacja powoduje zmiany w strukturze chromosomów oraz w ich liczbie.	P	F
2.	Zmiany w strukturze chromosomów 9 i 22 – charakterystyczne dla przewlekłej białaczki szpikowej – są widoczne w kariotypie.	P	F

Zadanie 20.

W drugiej połowie XX wieku naukowcy zwrócili uwagę na globalne zmniejszanie się liczebności populacji płazów. Badacze zgodnie określają obecny trend jako szóste masowe wymieranie zwierząt o globalnym zasięgu.

Badania prowadzone w Polsce wskazują kilka czynników negatywnie wpływających na liczebność płazów. Jednym z nich jest osuszanie naturalnych siedlisk płazów.

Na podstawie: naukadlaprzyrody.pl

Zadanie 20.1. (0–1)

Wykaż, że osuszanie siedlisk ma negatywny wpływ na liczebność płazów w Polsce.

.....

.....

.....

.....

20.1.

0–1

Zadanie 20.2. (0–1)

Który z dokumentów i form ochrony przyrody reguluje zasady handlu gatunkami zagrożonymi wyginięciem? Zaznacz właściwą odpowiedź spośród podanych.

- A. Agenda 21
- B. Konwencja o Różnorodności Biologicznej
- C. Konwencja Waszyngtońska – CITES
- D. Natura 2000

20.2.

0–1

Zadanie 21.

Oddziaływania międzygatunkowe u roślin mogą mieć charakter antagonistyczny, np. gdy w suchym środowisku występuje konkurencja korzeni o wodę, lub nieantagonistyczny – polegający na wzajemnym wspomaganiu wzrostu.

Aby określić wpływ wzajemnego oddziaływania roślin jednorocznych i krzewów *Ambrosia dumosa*, przygotowano na pustyni następujące poletki doświadczalne:

- próba A – usunięto rośliny jednoroczne, a pozostawiono krzewy *A. dumosa*
- próba B – pozostawiono rośliny jednoroczne oraz krzewy *A. dumosa*
- próba C – pozostawiono rośliny jednoroczne, a usunięto krzewy *A. dumosa*.

Na poniższych ilustracjach przedstawiono próby: A, B i C.

Rośliny jednoroczne w obecności krzewów charakteryzowały się większym przyrostem biomasy, natomiast przyrost biomasy krzewów w obecności roślin zielnych był ograniczony.

Na podstawie: C.J. Krebs, *Ecology: The Experimental Analysis of Distribution and Abundance*, Harlow 2014.

21.1.

0-1-2

Zadanie 21.1. (0-2)

Uzupełnij tabelę – wpisz w puste komórki oznaczenia literowe tych prób, które należy porównać, aby zweryfikować poniższe hipotezy.

Weryfikowana hipoteza	Oznaczenia literowe prób, które należy porównać
Obecność na tym samym obszarze krzewów <i>A. dumosa</i> skutkuje zwiększeniem przyrostu biomasy roślin jednorocznych.	
Obecność na tym samym obszarze roślin jednorocznych skutkuje ograniczeniem przyrostu biomasy krzewów <i>A. dumosa</i> .	

Zadanie 21.2. (0–1)

Wyjaśnij, w jaki sposób rzucanie cienia przez krzewy *A. dumosa* wpływa pozytywnie na przyrost biomasy roślin jednorocznych w warunkach suszy. W odpowiedzi uwzględnij bilans wodny roślin.

21.2.

0–1

.....

.....

.....

.....

.....

BRUDNOPIS (*nie podlega ocenie*)

BIOLOGIA

Poziom rozszerzony

Formuła 2023

BIOLOGIA

Poziom rozszerzony

Formuła 2023

BIOLOGIA

Poziom rozszerzony

Formuła 2023

